

GÅ UD I HISTORIEN VED SKARPSALLING

1. – 5. marts

OM RUTEN

Denne tur, som er den niende tur ud i historien, fører dig på en tidsrejse tilbage til sten- og bronzealder, gravskikke og mønstre på lerkar mm. Da det er påske, er der indlagt en lille stenalderæggejagt.

Følg ruten mod Skarpsallingkarret. Ruten er markeret med gule flag, ca. 2-3 km lang og kræver godt fodtøj.

HISTORIEN PÅ STEDET

Stedet her er præget af sandflugt og menneskelig aktivitet gennem tusindvis af år.

Der har boet mennesker her i oldtiden, jorden er blevet dyrket og anvendt til afgræsning. Bondestenalderens mennesker byggede store monumenter til deres døde, og i bronzealderen blev der opført store gravhøje. I jernalderen udvindes jern fra heden.

Det må have været et flot syn, med de mange gravhøje, som desværre er forsvundet herfra og kun få står tilbage.

I dag er det et naturskønt område, som der værnes om ved at fjerne nye træer. Især fordi heden er et godt sted for mange specielle arter som sommerfugle og planter.

FIND RUTEN

Kør til
parkeringspladsen for
Skarpsallingkarret på
den nordlige side af
vejen mellem
Aggersund og Aars, lidt
syd for Skarpsalling.

Følg de små gule flag
og vejledningen
sammen med kortet. De
forskellige
markeringssteder er
markeret med et
nummer.

PRAKTISKE OPLYSNINGER

Ruten går ad stier, så
husk fornuftigt fodtøj.
Tag vand og madpakke
med. Pas på naturen,
hold hunden i snor og
tag dit affald med dig.

VEST-
HIMMERLANDS
MUSEUM

Søndergade 44 • 9600 Aars
Tlf.: +45 98 62 35 77 • mail@vmus.dk
www.vesthimmerlandsmuseum.dk

STENALDERCENTER
ERTEBØLLE

Gl. Møllevej 8 • 9640 Farsø
Tlf. +45 98 63 67 88
stenalder@vmus.dk
www.stenaldercenter.dk

- 1** Følg ruten mod Skarpsallingkarret og find den første markering.

Du er nu på vej ud på heden. Der er ikke særlig meget næring i jorden, som blomster og træer skal bruge for at vokse.

Vidste du at lyngenheden er meget afhængig af mennesker? Hvis bondemanden ikke lod sine dyr græsse her ville lyngen dø i løbet af 30 år og her ville komme skov.

I gamle dage lavede man koste af lyng. Pluk en lille tot og fej køkkengulvet når du kommer hjem.

- 2** Følg ruten mod Skarpsallingkarret, besøg den store høj på ruten, hvor du finder den anden markering.

I sten- og bronzealderen blev der bygget mange høje. Mange af dem er lavet med firkantede græstørv. Når der graves græstørv af jorden, fjernes meget næring til nye planter fra jorden. Det betyder, at når der ingen planter og rødder er til at holde på jorden, kan den nemt blæse væk, og der kan opstå sandflugt. Prøv at gå op på toppen af højen og se dig omkring. Du kan næsten se hvor lidt planter, der har været her i bronzealderen.

Engang var der mindst 15 høje her. Hvor mange høje kan du se?

- 3** Vend tilbage til ruten mod Skarpsallingkarret og find den tredje markering.

Du står nu i et hedeområde. Der er mange planter her, som hører til på heden, f.eks. tyttebær. Tyttebær bliver brugt til syltetøj og er et bær, hvor du ikke skal bruge konserveringsmidler. Konserveringsmidler er noget vi putter i maden, så det ikke skal blive muggent. Da Egtvedpigen blev begravet i en gravhøj, fik hun en drik med sig, hvor der kan have været tyttebær i.

Prøv at dufte luften. Kan du dufte de forskellige planter? Porse er en af de planter, der dufter mest her.

Bondestenalder

3950 – 1700 f.v.t.

Bronzealder

1700 – 500 f.v.t.

Sten- og bronzealderhøje

Her i området er fjernet mange høje. Nogle af dem fordi man ville bruge de store sten til huse mm. Andre gange har højen bare ligget i vejen for landbruget eller en ny vej. I dag er mange høje fredet, og der må ikke pløjes indenfor 2 meter fra højen.

Lyng

På heden trives nøjsomme planter som lyng. Der er forskellige slags lyng i Danmark. Her er det den lilla-blomstrende hedelyng, der dominerer. Der findes også klokkelyng med små lyserøde klokker og rosmarinlyng med små fine lyserøde blomster. Hedelyng kan også findes i en variant med hvide blomster. Engang sagde man, at der, hvor der vokser hvid lyng, ligger der et menneske begravet. Så måske kan du til sommer finde hvid lyng her, og lokalisere oldtidens begravelser.

- 4** Følg ruten mod Skarpsallingkarret og find den fjerde markering.

Her krydser du en vej. Mange af vejene her er lavet i 1700-tallet, men der har helt sikkert været veje forbi her i sten- og bronzealderen. Højene blev næsten altid lavet, så dem, der gik langs vejene, kunne se dem.

Er der et sted langs en vej, hvor du har set en eller flere høje? Så har der måske også været en vej i bronzealderen. Det kan også være en vandvej, som man har sejlet på, f.eks. Limfjorden.

- 5** Følg ruten mod Skarpsallingkarret og find den femte markering.

Her har engang været en jættestue. En jættestue er lavet i bondestenalderen af kæmpestore sten. De blev bygget med et eller flere rum og en lang gang. Ovenpå rummet blev lagt en eller to kæmpesten. I nogle jættestuer er der meget lavt, så man skal kravle, og andre kan man stå op i.

Hvad er stenene fra jættestuen blevet brugt til? (svaret findes på skiltet)

- 6** Gå over på den anden side af højen og find den sjette markering.

Du står nu ved stedet hvor Skarpsallingkarret er fundet. Karret er et lerkar, der blev ofret til de døde, måske med mad i. Det var meget flot og har været sort og hvidt. Ved jættestuerne satte man i stenalderen mad til de døde i lerkar.

Det har taget lang tid at lave lerkarret. Har du en flot eller dyr skål derhjemme, du ville ofre og hvilken slags mad ville du putte i? Noget du selv godt kan lide?

Jættestuer

Storstensgrave bliver de også kaldt. Det er stadig et mysterium hvordan disse kæmpesten blev flyttet rundt og placeret ovenpå hinanden. En mulighed er jordramper.

Jættestuer kan være brugt gennem 100 år, måske mere og indeholde rester fra flere hundrede individer. Der er ofte flyttet rundt på knoglerne i jættestuerne og der mangler dele fra hvert individ.

Lerkar

Udseendet og udsmykningen på lerkar skifter igennem oldtiden. Når arkæologer tidsbestemmer noget, er det ofte ud fra lerkartype.

Ornamentik i stenalder

Indridsninger og mønstre på lerkar kaldes ornamentik. I stenalderen er det næsten kun geometriske mønstre med meget symmetri. I lerkar laves ornamentikken med fingre, muslingeskaller, negle, fugleknogler og andre ting, der kan give et smukt mønster.

7 Gå videre over på den anden side af vejen, hvor du kan se den syvende markering.

Her er der et eller flere dyr, der har gnavet af koglerne. Det kan være en mus, et egern eller en spætte. Mus gnaver kogleskællene af, så kogleaksen bliver glat og fin, egernet efterlader en masse flossede flager og spætten spiser lidt her og der. Alle tre dyr var her også i stenalderen, hvor Skarpsallingkarret blev lavet.

Kan du se hvilke dyr, der har gnavet af koglerne? Husk at lade dem ligge, så de næste også kan gætte.

8 Følg de gule flag videre ad skovstien.

Nu skal du finde påskeæg. Æggene er alle med mønstre fra stenalderen, printet på papir og lamineret. De hænger i træerne.

Der er 8 æg i alt. Hvor mange æg kan du finde? Du skal dreje til venstre 3 gange, så ender du igen ved jættestuen med Skarpsallingkarret.

9 Følg stien tilbage til mod parkeringspladsen og find den niende markering.

Du er nu tilbage på heden. Her er næsten ingen træer, så vinden kan godt føles skarp her. Stedet her hedder Vindblæs hede.

Hvorfor tror du det hedder Vindblæs?

Tak fordi I gik med ud i historien. Vi håber I havde en god oplevelse og blev klogere på historien i landskabet. Følg stien tilbage til parkeringspladsen. I må gerne lægge billeder op fra turen på vores opslag på Facebook eller send det til stenalder@vmus.dk. Vi bliver så glade, når vi kan se at turene bliver brugt. Tak.

Mus

Hvor der er huse og landbrug, er der mus. Indførelsen af landbrug har haft musen som trofast følgesvend. Den har ikke været populær, når den spiste kornet.

Stenalderpåskeæg

Alle påskeæggene her på ruten er dekoreret med ornamentik og mønstre fra lerkar, årepadler og smykker fra stenalderen.

**NÆSTE TUR BEGYNDER
FREDAG DEN 9. APRIL.
GLÆD JER!**

